

5

“Gül-i ruhsârına karşı gözümde kanlı akar su
Habibim fasl-ı güldür bu akar sular bulanmaz mı?”

[Yüzünün gülüne karşı gözümde kanlı yaşlar dökülür. Sevgilim, bu gül mevsimidir; akar sular (elbette) bulanır.]

*

“Ruhsar” hem “yanak” hem de “yüz, çehre” manalarına kullanılır. Yanak; rengi, kokusu, güzelliği sebebiyle güle teşbih edilir. Ancak “gül-i ruhsâr” terkinde, yine gül-yanak müşabeheti esas olmakla birlikte, “ruhsâr”, daha ziyade “çehre” veya “yüz” manasındadır. “Yüzünün gülü” ile kastedilen elbette yanaktır ama bu ifade yüzün bir bahçe gibi düşünüldüğünü, yanakların da bu bahçenin gülleri olduğunu anlatır. Zaten beytin tamamında bir bahar manzarası vardır. Kaldı ki “gül mevsimi” bahardır; baharda güller açar, sular sel olup çağlar. Divan edebiyatındaki âşık-maşuk münasebetinin bazı veçheleri bu bahar manzarası içinde gül ve akarsu mazmunlarının bütün tedaileri ile hatırlanmak istenmiştir.

Bahar, âşıkların bayramıdır. Hayali ile avundukları sevgiliyi ancak baharda görebilirler. Öte yandan sevgilinin yüzünü görmek, âşığın heyecanının doruğa çıkması, âşıkların âdeta aşktan delirmesi demektir. Bahar, vücutta kan deveranının tebedül zamanıdır. Vücutta kan gürleşir, beyne fazla ve tazyikli kan gitmesi bir nevi deliliğe yahut cinnete yol açar. Eski tıbbaya göre baharda kan aldirmek, bazı hastalıklar yanında geçici deliliği de önlemek içindir. Yine bahar mevsiminde cinnet geçirenleri akarsu kıyılarına götürüp suya baktırmakla, onların teskin olacağına inanılır. “Su akar, deli bakar” tabiri meşhurdur. Âşığın, kanlı göz yaşlarını bozbulanık akan bir sele benzetmesi, sevgiliye mülaki olmakla yaşadığı delirme haline nasıl çare bulunduğunu da anlatır. Gözyaşlarından mürekkep “sel”i seyretmekte yahut bünyesindeki fazla kanı “kanlı gözyaşı” ile dışarı atmaktadır. Bütün bunların ötesinde şairin asıl anlatmak istediği ise “çok ağlayarak sükkûnet bulabildiği”dir. Ağlamak insanı teskin eder, rahatlatır.

Diğer taraftan “gül”, bol su verilerek yetiştirilir.

Âşık kanlı gözyaşlarını akıtarak sevgilinin yüzündeki gülleri yetiştirmektedir. Gül güzelliğinin sembolü olduğuna göre, bu durumu, âşığın “gözyaşıyla, yani meyil ve alâkası ile sevgilinin güzelliğine vücut vermesi” şeklinde anlamak gerekir. Bu dahi “gönül kimi severe güzel odur” hakikatinin ifadesidir. “Gül”ü doğrudan doğruya “yanak” olarak almamız halinde de aynı izah geçerlidir. Çünkü “yanak”, yer yer kızılıklar gösteren latif bir uzundur. Kırmızılıkları itibariyle “gül” veya “kan”; letafeti, yani şeffaflığı itibariyle de “su”ya teşbih edilir. Başka bir söyleyişle bir güzellik unsuru olan “yanak” zaten su ve kandan ibarettir. Âşığın gözyaşındaki “kanlı su” sevgilinin yanağının yahut güzelliğinin müvellidi, yegâne varlık sebebidir.

Bir inanışa göre gül, aslında beyazdır. Bülbülün kanı, üzerine aka aka zamanla kırmızılaşmış, güzelleşmiştir. Sevgilinin güle benzeyen yanağındaki kızılığın sebebi de âşığın döktüğü kanlı gözyaşıdır. Burada yanaktaki kırmızılığın bir canlılık ve zindelik alâmeti olduğu düşünülürse, âşığın kanının sevgiliye “hayat” verdiği de söylenebilir.

Beytin ilk bakışta görülen ve yukarıda izaha çalıştığımız teferruatı, âşığın gözyaşı ile bahar seli münasebetine dayanan bir umumi çerçeve içindedir. “Gözyaşı-sel benzerliği” üzerine kurulu bu umumi çerçeve şunu anlatır: Nasıl bahar dolayısıyla suların sel olup bozbulanık akması tabii ise, bahara benzeyen sevgilinin güzelliğinden dolayı âşığın gözyaşlarının çağlayıp sel olması da tabiidir. Bahar seli gibi akması, âşığın gözyaşlarının çokluğuna ve sürekliliğine işarettir. Nitekim “kanlı gözyaşı” terkihi de buna delalet eder. Çok ve devamlı ağlayanın gözleri kızarır; gözünün beyazı kanlanır. Böylece, uğruna gözyaşı dökülenin her zaman hatırda tutulduğu, bir an dahi unutulmadığı, hasretin ve iştiyakın şiddeti ifade edilmiş olur ki beyitte zahiren anlatılmak istenenin hülasası da budur.

İkinci mısradaki “sevgili” yerine “habîb” kelimesi bilhassa kullanılmıştır. Habîb, mahbûb, muhibb ve muhabbet kelimeleri “hubb” kökündendir. “Hubb”a lügâtlere muhtelif manalar verilmiştir. Bunlardan biri de “su damlası” veya “su habbesi”dir. “Habâb”ın su kabarcığı olduğu malumdur. Buradan hareketle şiddetli yağmurlarla sel sularının

kabarmasına veya taşkınlığına “mahabbet” denilmiş; bu hale müşabehetinden dolayı da mahbûbun didarına iştîyak duyulması zamanında kalbin galeyana gelip coşması “mahabbet” kelimesiyle anlatılmıştır. Bu mana, beyitteki “bozbulanık sel sularının aktığı bahar manzarası” ile “âşığın sevgilisini görünce yaşadığı ve kanlı gözyaşlarının çağlamasına sebep olan duygu kesafeti”ni birleştirir.

“Gül, su, habîb, fasl-ı gül” kavramları beytin bâtınına yol bulmamız için hususen kullanılmıştır. Zira bu kelimelerin mazmunu Hz. Muhammed (sav)’dir. Peygamberimizin payesi “habibullah”tır. Nerede “habîb” kelimesi geçse bunun mazmunu Efendimiz olur.

“Gül” dahi Peygamber-i zîşanın sembolüdür. Gülün, kokusunu Hz. Peygamber’den aldığına inanılır; Yunus, “Gül Muhammed teridir” der. Halk arasında gül koklamak sevap sayılır. Gül koklandığında, bilhassa mevlid törenlerinde gül yağı yahut gül suyu ikram edildiğinde salât ü selâm getirilmesi bundandır. Gül, baharın müjdecisi, habercisidir. Bahar ise daha sonra izah edileceği üzere “İslâm”dır. Rasûl-i Ekrem, İslâmiyeti getiren, tebliğ eden, beşeriyete İslâmı haber verendir. Nihayet gül tıpkı Hz. Muhammed (sav) gibi bir lutf-i ilahîdir. Nitekim Nemrud’un ateşi İbrahim’e gül bahçesi yapılmıştır.

Fuzûlî’nin meşhur “Su Kasidesi”nden de hatırlanacağı gibi Peygamber Efendimiz ile “su” arasında çokça müşabehet kurulur. Su, bir inanışa göre kâinatı meydana getiren ve “anasır-ı erbaa” denilen dört unsurdan biridir. Divan şiirinde bazı peygamberler bu dört unsurla sembolize edilir. “Toprak” Hz. Adem’e, “ateş” Hz. İbrahim’e, “hava” Hz. İsa’ya, “su” ise Hz. Muhammed (sav)’e işarettir. Allah “her şeyi sudan canlı kılmış”tır; Hz. Peygamber de kâinatın sebep-i hayatıdır. Su rahmettir; Hz. Peygamber de “âlemlere rahmet olarak gönderilmiş”tir. Su, maddî hayatın kaynağı, diriliğidir. Ruhun diriliği ve hayatıyeti ise “iman”ladır. Su, mecazen “ruhu diri kılan iman” manasına gelir. Hz. Peygamber Hatemü’l-Enbiya ve Allah’ın dininin tamamlayıcısı, imanın son tebliğcisidir. Su “secde” halinde tasavvur edilir. Secde bu dünyada Allah’a yakınlığın en uç noktasıdır. Ve Hz. Peygamber insanlar içinde Allah’a en yakın olabilendir, vesselam.

“Fasl-ı gül” ile bahar mevsimi, “bahar” ile de “İslâm” kastedilir. İslâmiyet ne Müsevîlik gibi sa-

dece dünyayı ne de İsevîlik gibi sadece ahireti ele alır. İkisine de değer ve ehemmiyet verir, varlıktaki nizamın tahakkukunu bu dengeye bağlar. Bu yüzden “dîn-i adl”dir. İslâm, dîn-i adl olduğu içindir ki itidal mevsimi olan bahara, gece ile gündüzün müsavi olmasına benzetilir. “İtidal” kelimesi “adl”den gelir; ölçülülük, uygunluk, yumuşaklık manasındır. Bahar aynı zamanda “âsar-ı rahmet”tir. Rabbimizin, müslüman olsun kâfir olsun, bütün mahlukatına merhametinin mazharı Efendimiz aleyhisselamdır. O “rahmeten li’l-alemîn”dir.

Şimdi su suale cevap bulmak gerekir: Baştan beri Allah aşkı ile masivadan kurtulup yegâne Cemale sahibine ulaşmayı arzulayan fakat aşk ve ateşinin kifayetsizliği sebebiyle mesafe alamamaktan şikâyet eden şair bu beyitte Hz. Peygamber’i yahut İslâm’ı niçin mevzu etmiştir? Yahut acaba önceki beyitlerde ilahî aşk esas iken bu beyitte “Peygamber aşkı” gibi yeni bir bahis mi açılmıştır? Mevcut şerh yahut izahlarda bu husus, yani mazmunların maksadı ihmal ediliyor. Mazmunu bulmak “şerh” sanılıyor; şair böyle bir mefhumu beytinin derununa niçin yerleştirmiştir, muradı nedir, diye pek düşünülüyor. Yalnızca Merhum Ali Nihat Tarlan bu beyti şerh ederken, gül devrinin devr-i Muhammedî olduğunu söylüyor ve maddeden tecerrüt edip Hakk’a yaklaşmanın ancak İslâmiyetle mümkün olabileceği tefsirini yapıyor. Tecerrüt yahut tasavvufun kemaline İsevîlikte değil İslâmda ulaşılabileceğinden bahisle de bu iki dinin mukayesesine giriyor.

Bizim zannımız odur ki şairin vermek istediği asıl mazmun İslâmiyetten ziyade Hz. Peygamberdir. “Fasl-ı gül” yahut “bahar” umumen “İslâm” için kullanılsa da hususen “Asr-ı Saadet”i ifade eder ve bu durumda da Hz. Peygamber biraz daha öne çıkarılmış olur. Beytin başındaki “gül-i ruhsar” terkinin bu bakımdan bil-iltizam kullanıldığını düşünmekteyiz. “Sevgili” karşılığı “habîb”in seçilmesi ve tasavvuftaki “aşk-mahabbet tefriki” hususunda serdedilen görüşler de bunu teyit ediyor. Aşk ile muhabbet arasındaki fark şudur ki, muhabbette sevgi mutedil, aşkta ise aşırıdır. Allah aşkını mevzu ederken son derece cüretkâr sözler sarfeden şairlerin, Hz. Peygamber’e muhabbetlerini ifadede bariz bir temkini elden komamaları, ölçüyü aşmamaları manidardır. Gerçi vücud-i Resulullah’ın “mazhar-ı tamm-ı Hüda” olmasından yol bularak Hz. Peygambere beslenen muhabbetin Allah’a müteveccih

olduğu tevili mümkündür. Buna rağmen vuslat maksadına erişmede Hz. Peygamberden istimdat ve ona ittibaya işaret bize daha makul görünmektedir. Bu hem ilahî aşkın sıhhat ve selameti hem de yolun kısalması için mutasavvıfların tavsiye ettiği salim bir çaredir. Şöyle ki:

Muhabbet mevahiptendir, mekasipten değildir. Yani Allah'ın hibesidir, kulun kazancı değildir. Allah'ın bizi kendi sevgisiyle merzuk kılması için Allah'ı seven kimselerle rabita veya alakayı kuvvetlendirmek şarttır. Hz. Peygamber bu sebeple zikredilmiş olabilir; zira o, Allah'ı sevenlerin en yücesidir. Belki yine böyle olduğu içindir ki Allah, Resûlüne, yani kendisini kemal derecesinde seven zâta ittiba ve iktida edenleri cezbeder. Buna "**tarîk-i incizâb**" derler. Âcil bir vakitte, fazla bir mücahede ve riyazata lüzûm kalmadan Allah'a vüsûlün imkân va husûlüdür. Zira vuslat seyr ü sülûk yolu ile değil doğrudan doğruya Rabbanî bir cezbe ile olmaktadır. Bu cezbe de sünnet-i Muhammediyye'ye bağlılığın semeresi, ona tabi' olmanın bereketidir. Tasavvuf ehlinin Beyazid Bestami'ye atfen anlattığı ve "**Beyazid'in Miracı**" diye bilinen bir menkibede de Hz. Peygamber muhabbetine işaret vardır. Rivayet ederler ki ruhu semalara götürülen Beyazid, ahadiyet meydanında benliğinin kendisine mâni olduğunu görür. Şöyle nida eder: "**Ya İlahi, benim için benliğimle beraber sana gelmeye yol yoktur. Beni benliğimden vazgeçirecek ve uzaklaştıracak bir şey de yok. Şu hâlde benim ne yapmam lâzım?**" Allah katından ferman gelir: "**Ya Beyazid, senin benliğinden halâs olman Habibime tabi' olmana bağlıdır. Onun ayağının tozunu gözüne sürme yap, ona tabi olmaya devam et.**" Âl-i İmran suresinin 31. âyetinde Allah Teâlâ'nın Peygamberimize "**De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizleri sevsin.**" hitabı da İlahî aşkla yola niyetlenenlerin Resûl-i Ekrem'i gözetmeleri gerektiğini açıkça ortaya koyar.

Bakara suresinin 165. Âyetinde ise "**İman edenlerin Allah'a karşı muhabbeti her şeyden kuvvetlidir.**" buyurulmuştur. Buradaki kuvvetli muhabbet "**aşk**"tır derler ve yine âyetten hareketle mümin olma keyfiyetinin aşkı istilzam ettiğine işaret ederler. "**Kâmil mü'min**" olmanın şartı da "**Sizden biriniz, ben kendisine babasından, oğlundan ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça, kâmil mü'min olamaz.**" mealindeki meşhur hadiste belirtildiği gibi "**Peygamber'i sevmek**"tır.

Aşk, sevenle sevilen arasında gittikçe sağlamlaşan alâkadan başka, diğer bütün alâkaları kat'i olarak kesmektir. Bu ise Hz. Muhammed (sav) ve onun getirdikleriyle olur.

Bütün bunları, beyitteki "**Peygamber sevgisi**"nin, gazelin başından beri ifadeye çalışılan Allah aşkı ve Allah'a ulaşma iştiyakı çerçevesinde ele alındığını, şairin münhasıran Hz. Peygamberi veya İslâm'ı mevzu etmediğini izah için anlattık. Meseleye böyle bakılırsa bu beyitte de diğerlerinde olduğu gibi şairin "**yol alamamaktan**" şikayetçi olduğu bunun için yardım talebini sürdürdüğü görülecektir. Nitekim tasavvufta "**yüz**" vahdettir; yüzün güle teşbihi ise vahdetin kendisinin değil ama tecellisinin müşahade edildiğini anlatır. Vahdete kesretin letafetinden yol bulunduğu gibi, tasavvufta ruhun Hakk'ın sıfatlarının nurunu mükâşefesine hususen "**mahabbet**" adı verilir. Şairin beyte yerleştirdiği "**gül-i ruhsar**" ile "**habib**" kavramlarının bu açıdan yüklendiği ehemmiyet ve mana da insanı hayrete düşürecek bir ustalığın ifşasıdır.

İlahî sıfatların nurunu müşahade epey bir merhaledir ama Zât-ı İlahiyye'nin nuruna henüz ulaşamadığının da delilidir. Tıpkı sel olup akan kanlı gözyaşları gibi. Kanlı gözyaşı masivadan tecerrütür. Zira "**kan**" maddedir; akması veya zayii, maddeden arınmayı ifade eder. Fakat hâlâ akmaktadır ve üstelik "**sel gibi**" akmaktadır. Selin akarken çağlayarak gitmesi denizden ayrılmasının enîn ve şekvasıdır. Sel deryaya varsaydı eğer, sesi sadası kesilmiş olurdu.

Derler ki, "**Cûylar çün erdiler deryâya hâmûş oldular.**"